

НАРОДНОПІСЕННА ТВОРЧІСТЬ - ЯК ВАЖЛИВИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОСТІ У ПІДЛІТКІВ

Постановка проблеми. Наше суспільство переживає період стрімких далекосяжних змін: технологічний прогрес, міжнародну торгівлю, розвиток комунікацій, світову конкуренцію. Усе це вимагає дотримання високих моральних чеснот. Тому духовний розвиток молоді дуже важливий у наш час.

Проблема формування духовності є актуальною, і належить до проблеми соціального характеру, оскільки пов'язана з таким поняттям, як формування особистості. В наш час дуже часто можна почути заклики про підняття національної свідомості людини, та виховання справжнього громадянина, а поштовхом і основою для цього є, в першу чергу, виховання духовної особистості. Тому навчальним закладам потрібно турбуватися про духовний світ особистості. Саме тоді країна буде бачити молодь – як майбутнє нашої нації, рушійну силу, яка спроможна вирішити проблему держави не на свою користь, молодь із своїми вищими моральними, естетичними канонами та ідеалами. Адже, від її ставлення до надбань культури залежить нині духовне оновлення нашого суспільства, зміст її цінних орієнтацій і майбутнє.

Аналіз наукових публікацій. Взагалі проблеми духовності вчені торкалися завжди. Про це свідчать праці педагогів минулого: Я.Коменського, Г.Песталоцці, А.Дистервега, В.Сухомлинського та ін. Вони одноставно виділили головні фактори, які впливають на духовне виховання учнів: праця, сім'я, школа, вчитель. На сучасному етапі проблемою духовності займаються багато вчених, серед яких: О.Майкіна, Г.Сагач, І.Зазюн, С.Соловейчик, І.Зеліченко та ін. Однак досліджень, присвячених формуванню духовності підлітків саме засобами народнопісенної творчості недостатньо.

Мета роботи – визначити особливості народно-пісенної творчості у формуванні духовності школярів.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що сакральні уявлення про світ українці споконвіку передавали з покоління в покоління. Народнопоетичні зразки культури сприяли такому стійкому механізму передачі. Фольклор у комунікативному аспекті є комплексною формою передачі інформації всередині власної культури і поза нею. В цьому плані значну роль відіграє саме повідомлення, його передача, конкретні умови і культурний контекст, характер виховання.

Саме через родинні виховні традиції народ відтворює свою духовну і матеріальну культуру, свій характер та психологію, себе у своїх дітях. Спів українських народних пісень, читання народних казок, які мають досить велике змістовне виховне навантаження, про любов до батьків, до Батьківщини, до рідної домівки, про вірність та прозорість почуттів, про добро і зло, про історичне минуле, а виконання та дотримання певних традиційних обрядів стануть гарним прикладом та причиною гідно стверджувати та свідомо ототожнювати себе приналежним до української нації.

Основними засадами сімейної культурної адаптації дитини та виховання у неї почуття любові до рідної Батьківщини мають стати: розмови батьків стосовно народної приналежності кожного із них; святкування традиційних українських та сімейних свят; обов'язкове ознайомлення та пояснення дитині сучасних подій, які впливають на стан держави та можливості розвитку самої особистості; вшановування предків; наявність у домашній літературі підручників з історії України, різних видів фольклору; вивчення традиційного обрядового фольклору.

Про практику народної пісні, що існувала в найдавніші часи на теренах України, можна судити зі старовинних обрядових пісень. Багато з них є відбитком цільного світогляду часів первісної людини, що розкриває ставлення народу до природи та її явищ.

Головним завданням сучасного вчителя має стати переосмислення направленості виховання учнів в цілому. В умовах гуманітаризації навчально-виховного процесу основна увага вчителів зосереджується на таких проблемах освіти, як засвоєння національних культурно-історичних надбань, сприйняття та

розуміння національного культурного досвіду, саморозвиток особистості школяра шляхом підвищення власного духовного рівня тощо. Неодноразово вчені наголошували на тому, що саме мистецтво наділене специфічною функцією – формувати світогляд особистості, сприяти підвищенню рівня її духовного розвитку.

Світоглядна функція різновидів мистецтва репрезентується через осмислення результатів художньо-естетичного досягнення дійсності, втілених у мистецьких творах. Саме через їх безпосереднє вивчення, розуміння формується духовність особистості.

Вчителі мають стати другою сім'єю, які будуть не лише навчати і виховувати, а культурно розвивати дітей саме у національному напрямку. Тут на допомогу досвідченим педагогам приходять український фольклор. Але педагоги знають, що моральні знання не пов'язані з власним досвідом поведінки, діти, як правило, не засвоюють глибоко, тобто почуття пережиті від яскравої бесіди, дискусії нерідко виявляються короткочасними. Тому у вихованні важливе значення має організація діяльності, створення життєвих ситуацій, в яких формується досвід моральної поведінки, виробляються переконання і звички, розвиваються морально-вольові якості.

Отже, з метою прилучення учнів до духовних цінностей через почуття любові до Батьківщини як узагальненого світосприйняття, світовідношення і світоосмислення доцільно на уроках використовувати, наприклад, такий музичний матеріал, як: українська народна пісня «Верховино, світку ти наш»; українська народна пісня в обробці Я. Степового «Гей, там, на горі, Січ іде»; М. Лисенко, Дума кобзаря «Ой, не чорна то хмара над Вкраїною стала» з опери «Тарас Бульба» та інші. Доцільно застосовувати такі методи: вступна бесіда, розповідь, аналіз і порівняння проблемно-пошукових ситуацій, прослуховування музичного матеріалу, узагальнення.

Окремий урок можна присвятити виконанню народних пісень, пов'язаних із народними святами, наприклад, збиранням врожаю. Вони є своєрідним апофеозом землеробської праці селянина-трудолюбця, величним гімном природі, життю, людині. На уроці у вступній бесіді вчитель визначає, що за своїм походженням пісні, як і саме

землеробство, виникли у давні часи. Про це свідчить глибока спорідненість жнивварських обрядів і пісенності слов'янських народів. Жнивварські пісні залежно від свого основного змісту, певного етапу жнив, характеру обряду поділяють на: зажинкові - співані на початку роботи; жнивні - виконувані під час збирання врожаю та обжинкові (або дожинкові), що супроводжували свято по закінченні роботи у полі.

Учитель ставить проблемне запитання: «Коли звучали жнивварські пісні? Яка народна пісня є заклик до роботи? Які пісні про жнива тобі знайомі?»

Під час розповіді доцільно використовувати різний музичний матеріал, побудований на народних українських піснях: «Од межі до межі», «Ой, чиї ж то жінці», «Ой на горі жита много». Під час ознайомлення із зажинковими українськими народними піснями, увагу варто акцентувати на образі «збереження плодючої сили зерна» як магічної сили, що впливала на майбутній врожай.

Музичний матеріал може включати такі українські народні пісні для прослуховування: «Ой, заспіваймо, гей, нехай вдома почують»; «Уже сонечко закотилося»; «Нуте, нуте до межі»; «За горою, за крутою», а також жартівливі пісні: «Сидить козел да на копі»; «А в нашого господаря»; «Обжинки, господарю, обжинки».

Таким чином, для виховання здорової нації, патріотично-налаштованого покоління необхідний великий комплекс засобів та ресурсів, але важливо зрозуміти психологічні чинники позитивного сприйняття своєї держави. Це бажання жити в цій країні, відчуття щастя та комфорту, бажання народжувати та виховувати тут дітей та проєкція свого майбутнього на Україну.

Можливість впровадження різних форм роботи зумовлює творчу активність підлітків у навчальній діяльності, дозволяє «врахувати їх особистісні уподобання та визначити перспективні цілі, які гармонізують соціальне й особистісне, романтичне й прагматичне» [2, с.11]. Звісно, що для розвитку духовності учнів у процесі вивчення музичного мистецтва, майбутніх учителів музичного мистецтва потрібно готувати [3], [4].

Висновки. Отже, з метою розвитку духовності підлітків та їхньої культурної адаптації до умов життя глобалізованого світу, вчитель повинен пам'ятати про єдність виховних методів, допомогти визначенню світоглядних

орієнтирів, які характеризують ментальну модель світосприйняття учня, сприяти виробленню стійкої мотивації щодо необхідності вивчення фольклорного досвіду, настановувати на значущість етнічного оточення, традицій, мови спілкування, історичних факторів, здійснювати виховний вплив крізь призму фольклорної традиції на всіх вікових етапах, формувати і виховувати національну приналежність учнів-підлітків шляхом культурологічної освітньої підготовки, розвивати їхні культурні смаки в контексті фольклорної традиції, організовувати різні гуртки національного спрямування, тісно співпрацювати з батьками.

Література

1. Васильковська К. М. Формування художнього світогляду майбутнього вчителя музики в процесі вивчення музично-історичних дисциплін: авторф. ... дис. канд. пед. наук. Київ. 2006. 18 с.
2. Барановська, І.Г., Мозгальова Н.Г. (2019). Поліхудожня освіта майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: проблеми і перспективи. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 14: Теорія і методика мистецької освіти. Вип. 26. С. 9-15.
3. Фрицюк В. А., Фрицюк В. М. Розвиток креативності майбутніх учителів музичного мистецтва у процесі вивчення «Методики викладання фахових дисциплін». *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Педагогіка і психологія: Зб. наук. праць. Випуск 58 / Редкол.: В. І. Шахов (голова) та ін. Вінниця: ТОВ «Нілан ЛТД». 2019. С. 146-150.
4. Фрицюк В. А., Фрицюк В. М. Мотивація професійного саморозвитку майбутніх педагогів-музикантів у творчому освітньому середовищі університету. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. Зб. наук. пр. Випуск 53 / редкол. Київ-Вінниця: ТОВ фірма «Планер». 2019. С. 222-227.